

Izabela MENDEL
Politechnika Śląska, Gliwice
Wydział Organizacji i Zarządzania
Katedra Podstaw Zarządzania i Marketingu

ORGANIZACJE POZARZĄDOWE W KSZTAŁTOWANIU KAPITAŁU SPOŁECZNEGO W REGIONIE. ZARYS PROBLEMATYKI

Streszczenie. W opracowaniu podjęto próbę przybliżenia pojęcia społeczeństwa obywatelskiego oraz kapitału społecznego, którego poziom decyduje o spójności społecznej. Dokonujące się od kilkunastu lat zmiany systemowe, doprowadziły do demokratyzacji życia publicznego i do wzrostu aktywności obywatelskiej. Rozwijający się trzeci sektor, dzięki rozwiązaniom formalnoprawnym oraz wsparciu finansowemu z Europejskiego Funduszu Społecznego, czynnie uczestniczy w kształtowaniu kapitału społecznego w regionie.

Słowa kluczowe: trzeci sektor, organizacje pozarządowe, kapitał społeczny, społeczeństwo obywatelskie, zaufanie, aktywna polityka społeczna

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN SOCIAL CAPITAL CREATION IN REGION. THE ISSUES' OUTLINE

Summary. The paper makes an attempt at introducing the notions of civic society and social capital, whose level defines the social cohesion. The system transformations that have taken place for over a dozen years, led to democratization of public life and to the rise of social activity level. The developing third sector, thanks to formal-legal solutions and financial support from the European Social Fund, actively participates in creation of social capital in region.

Keywords: third sector, non-governmental organizations, social capital, civic society, confidence, active social policy

Dokonująca się w Polsce od 1989 roku transformacja systemowa rozpoczęła proces demokratyzacji państwa, przywróciła wpływ obywateli na decydowanie o swoim losie w ramach struktur samorządu terytorialnego, dokonała wielu pozytywnych zmian w życiu Polaków. Niestety, w wymiarze społecznym transformacja nie była wolna od negatywnych skutków. Pojawiły się problemy społeczne, które wcześniej bądź nie występowały w ogóle, bądź występowały w znacznie węższym zakresie i z mniejszą intensywnością. Mowa przede wszystkim o lawinowo rosnącym bezrobociu o strukturalnym charakterze oraz rozwarstwieniu społecznym, będącym skutkiem procesu pauperyzacji ludności oraz o zagrożeniu wykluczeniem społecznym znacznej części populacji.

Walkę z zagrożeniami społecznymi podejmowały – z różnymi skutkami – kolejne ekipy rządzące. Reformowano system opieki zdrowotnej, ubezpieczeń społecznych, wprowadzono osłonowe działania socjalne, zreformowano szkolnictwo, podjęto walkę z bezrobociem przez promocję zatrudnienia i aktywizację bezrobotnych na rynku pracy. Skutki tych działań reformatorskich – z uwagi między innymi na skalę negatywnych zjawisk – nie przynosiły jednak spodziewanego efektu. Problemy społeczne nie tylko nie zniknęły, ale wręcz zaostrzały się, a cechą nowej rzeczywistości ekonomicznej była wysoka zdolność do generowania coraz to nowych destrukcyjnych zjawisk i procesów.

Szansą na przeciwdziałanie negatywnym skutkom transformacji systemowej okazała się być aktywizacja społeczeństwa na szczeblu lokalnym. Działania te, zmierzające do promowania i zachęcania obywateli do aktywności w ramach trzeciego sektora, stały się bazą dla budowania społeczeństwa obywatelskiego¹. Społeczeństwa, w którym obywatel dzięki uczeniu się i zgodnie z prawem zaspokaja własne interesy i rozwija swoją indywidualność, bez zagrożenia dla interesu społecznego, a zarazem działa grupowo, mając na uwadze wartości solidarności społecznej i dobrobyt innych ludzi.

Społeczeństwo obywatelskie stanowi immanentny element państwa demokratycznego, jest formą organizacji życia publicznego, charakteryzującą się względnie masową aktywnością, świadomością swoich celów oraz wysoką zdolnością do samoorganizowania się dla realizacji ustalonych celów. Podejmowana działalność ma charakter grupowy, co przejawia się w organizowaniu i funkcjonowaniu nieformalnych grup i ruchów społecznych, wspólnot lokalnych i samorządowych oraz innych organizacji pozarządowych, mających charakter formalny. Zatem, społeczeństwo obywatelskie konstituuje zespół instytucji pozarządowych oraz różnego typu dobrowolnych, spontanicznych organizacji, związków zawodowych i stowarzyszeń, będących podstawą samodzielnego, niezależnego od państwa i wolnego od jego ingerencji rozwoju obywateli, a zarazem stanowi ono wyraz ich własnej

---

¹ Szerzej na ten temat: Kumar K.: Społeczeństwo obywatelskie: rozważania na temat użyteczności historycznego terminu, [w:] Szacki J. (red.): Ani książkę, ani kupiec: Obywatel. Idea społeczeństwa obywatelskiego w myśli współczesnej, Kraków-Warszawa 1997, s. 5.

aktywności, inicjatywy i realizacji potrzeb.² Im więcej różnego rodzaju aktywnie działających jednostek składa się na społeczeństwo obywatelskie, im więcej problemów rozwiązywanych jest poza administracją publiczną, tym większą ma wartość taka aktywność obywateli, tym szybciej rośnie poziom kapitału społecznego.

Należy wyraźnie zaakcentować fakt, iż aktywność społeczeństwa obywatelskiego nie odbywa się ani obok sektora publicznego, ani tym bardziej w opozycji do niego. Wprost przeciwnie – zakłada się ścisłą współpracę międzysektorową, obejmującą organizacje pozarządowe, władze publiczne oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą. Tylko ścisła współpraca pomiędzy tymi partnerami, owocująca efektem synergii, daje możliwości rozwiązywania problemów społecznych, wyrównywania szans obywateli, przeciwdziałania ekskluzji tych, którzy sami nie potrafią radzić sobie z trudnościami we własnym życiu. Najskuteczniej społeczeństwo obywatelskie działa na poziomie lokalnym, przede wszystkim w gminach, a także powiatach i województwach, gdzie władze samorządowe oraz urzędy wojewódzkie reprezentujące władze centralne są właściwymi partnerami do współpracy z trzecim sektorem.

Jak już nadmieniono, o wartości społeczeństwa obywatelskiego decyduje poziom kapitału społecznego. Pojęcie kapitału społecznego jest niewątpliwie poszerzeniem pojęcia kapitału ludzkiego, ponieważ obejmuje ono nie tylko stan zasobów ludzkich, ale przede wszystkim sieć powiązań między tymi zasobami. Im więcej wypracowanych relacji, przynoszących wielostronne korzyści członkom społeczeństwa, tym wyższy poziom jego spójności. Zatem, kapitał społeczny jest pojęciem zbliżonym do stanu spójności społeczeństwa.³

W rozumieniu węższym pojęcie kapitału społecznego odnosi się do zasobów: informacji, wartości, wsparcia, uzyskiwanego dzięki istniejącym relacjom międzyludzkim. W tym ujęciu kapitał społeczny odgrywa rolę dobra prywatnego, wykorzystywanego do realizacji celów indywidualnych. W ujęciu szerszym kapitał społeczny jest skorelowany z charakterem i zasięgiem zaangażowania jednostek w nieformalne sieci i sformalizowane organizacje. Służy dobru wspólnemu i może być wykorzystywany do rozwiązywania problemów społecznych.⁴ Kapitał społeczny jest tym szczególnym zasobem ludzkim, który w trakcie nawiązywanych relacji w grupie społecznej, rozwijania już istniejących relacji współdziałania nakierowanych na realizację konkretnych celów podlega procesowi samorozwoju. Tak rozumiany kapitał społeczny znacząco podnosi wartość społeczeństwa obywatelskiego,

---

² Mendel I.: Aktywne społeczeństwo obywatelskie jako podmiot lokalnej polityki społecznej, [w:] Karwacki A., Piątek K., (red.): Aktywna polityka społeczna z perspektywy Europy socjalnej. Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2007, s. 186-187.

³ Frąckiewicz L., Rączaszek A. (red.): Kapitał społeczny. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice 2004, s. 7.

⁴ Theiss M.: Czy kapitał społeczny może być kategorią polityki społecznej [w:] Frąckiewicz L., Rączaszek A. (red.): Kapitał społeczny. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice 2004, s. 12.

ponieważ oprócz wiedzy składa się na niego możliwość do tworzenia relacji i struktur. „Kapitał społeczny jest tym zasobem ludzkim, który jako zdolności, kompetencje i wiedzę ludzką do tworzenia struktury relacji współpracy ludzi i organizacji przeobraża wszystkie zasoby (materialne, niematerialne i zasoby ludzkie) w przyrost wartości, a w którym potencjał tego procesu określony jest poziomem wartości zaufania ludzi w grupie, organizacji i grupach organizacji. Brak wzajemnego zaufania ogranicza zaangażowanie oraz innowacyjność i zachowania przedsiębiorcze; traci się wówczas zdolność do osiągnięcia ponadprzeciętnych wyników. Ten szczególnie desygnat kapitału społecznego, związany z klimatem wzajemnego zaufania, decydujący o postawach innowacyjnych, zaangażowaniu w działania tworzące wartość dodaną i zachowaniach obywatelskich, nazwano kulturowym wymiarem kapitału społecznego.”⁵ Zaufanie rozumiane w pięciu wymiarach, na które składają się: prawość, kompetencje, lojalność, otwartość i odpowiedzialność oraz normy społeczne mają istotny wpływ na poziom kapitału społecznego.⁶

Zaufanie stało się kategorią, której przypisywane jest istotne znaczenie w procesach więzotwórczych. Budowanie opartych na zaufaniu relacji pomiędzy partnerami wydaje się być jednym z priorytetów w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego. Niestety, diagnoza polskiego społeczeństwa nie prezentuje się w tym obszarze zbyt optymistycznie. Jak wykazują badania, prowadzone systematycznie od 2000 roku pod kierunkiem profesora Janusza Czapińskiego „Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków”⁷, zaufanie, a raczej jego niedostatek, stanowi nasz narodowy problem.

Kolejne edycje badań przyniosły diagnozę sytuacji polskiego społeczeństwa, w aspekcie poziomu życia, możliwości podjęcia satysfakcjonującej pracy, relacji z współobywatelami. Cykliczność badań pozwala na wysunięcie pewnych ogólnych wniosków:

1. Polacy mają niewielkie zapotrzebowanie na funkcjonowanie w obywatelskich wspólnotach.
2. Zasadniczo częściej podkreślają swoją przynależność do narodu, do wspólnoty historyczno-symbolicznej niż do społeczeństwa.
3. Dominującą postawą jest brak zaufania do sąsiada, współmieszkańca wspólnoty lokalnej czy regionalnej. Ten ugruntowany brak zaufania znacząco obniża poziom kapitału społecznego.

Zdaniem profesora Czapińskiego należy „(...) zacząć od uchYLENIA nieufności – wobec sąsiadów, władz, instytucji. Od początku transformacji praktycznie nie drgnął ten żenująco

---

⁵ Stachowicz J.: Zarządzanie kapitałem intelektualnym w regionalnych sieciach proinnowacyjnych. Raport merytoryczny. Nr 2HO2D, PAN, Warszawa 2006, s. 65-66.

⁶ Na temat kapitału społecznego szerzej: Stachowicz J.: Kapitał społeczny projektów regionalnych głównym czynnikiem rozwoju regionu, [w:] Bojar E.: Zarządzanie Rozwojem Lokalnym i Regionalnym w Aspekcie Integracji Europejskiej. TNOiK, Lublin 2005, s. 57-76.

⁷ www.diagnoza.com

niski poziom zaufania Polaków do Polaków. Polacy uwielbiają polskość. Są gotowi umierać w obronie godności narodu i symboli narodowych. Ale nie lubią żywych rodaków. Dla przeciętnego Polaka naród to martwi bohaterowie, a nie żywi sąsiedzi.(...)”⁸

Polacy zadziwiająco skutecznie działają na rzecz dobra własnego, zdecydowanie gorzej na rzecz dobra wspólnego. Nie przejawiają w tym zakresie postaw obywatelskich, nie potrafią współdziałać i tworzyć efektywnych relacji.⁹ A bycie członkiem wspólnoty obywatelskiej oznacza przede wszystkim aktywne uczestnictwo w sprawach publicznych.¹⁰

Winę za nieumiejętność kształtowania postaw obywatelskich w Polsce ponoszą przede wszystkim kolejne ekipy rządzące, które od początku procesu transformacji systemowej w Polsce nie podjęły żadnych koniecznych działań, by promować i kształtować takie postawy, które zapewniłyby osiągnięcie wyższego poziomu spójności społecznej, które umożliwiałyby minimalizację ryzyka ekskluzji.

Spójność społeczna, będąc priorytetem Rady Europy, została zdefiniowana jako „(...) posiadana przez społeczeństwo zdolność zapewnienia dobrobytu wszystkim swym członkom, minimalizowania rozbieżności między nimi i unikania polaryzacji. Społeczeństwo spójne to wspólnota wolnych, wspierających się nawzajem ludzi, którzy dążą do tych wspólnych celów metodami demokratycznymi (...). Społeczeństwo spójne to takie, które stworzyło należyte sposoby radzenia sobie z (...) napięciami w sposób otwarty i demokratyczny. (...) Nie istnieją społeczeństwa całkowicie spójne. Spójność społeczna to ideał, do którego należy dążyć, a nie cel, który można w pełni osiągnąć. Trzeba ją stale pielęgnować, ulepszać i dostosowywać. (...) Spójność społeczna polega nie tylko na zwalczaniu wykluczenia społecznego i ubóstwa. Chodzi tu również o tworzenie solidarności w społeczeństwie, tak by zminimalizować wykluczenie (...)”¹¹. Zatem, do zwalczania skutków rozwarstwienia społecznego niezbędne są jasne zasady współpracy pomiędzy różnorodnymi podmiotami, aktywność i wola współdziałania.

Społeczeństwo obywatelskie działa tym sprawniej, im bardziej przyjazne i czytelne są uregulowania formalnoprawne, określające zasady jego funkcjonowania, im szerszy jest zakres partycypacji różnorodnych podmiotów, działających na zasadach dobrowolności. Zaufanie, a nie przymus daje szansę na osiągnięcie wyższej sprawności działania przy równoczesnym obniżeniu jego kosztów.¹²

⁸ Czapiński J.: Polacy czują głód wspólnoty. Gazeta Wyborcza 11.09.2007.

⁹ Czapiński J., Panek T. (red.): Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie, 2006 r., s. 12

¹⁰ Putnam R.D.: Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech. Znak Kraków, Fundacja im. S. Batorego, Warszawa 1995, s. 133.

¹¹ Zrewidowana Strategia Spójności Społecznej 2004 r., Europejski Komitet Spójności Społecznej (CDCS) tekst: www.coe.org.pl, s. 3.

¹² Putnam R.D.: Demokracja ... op.cit., s. 254.

W polskim systemie prawnym istnieją regulacje porządkujące i ułatwiające funkcjonowanie trzeciego sektora na polu aktywności społecznej. Głównym aktem prawnym w tym obszarze jest Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 roku¹³, która obejmuje swoim zakresem przede wszystkim stowarzyszenia, fundacje oraz wyznaniowe osoby prawne, których cele statutowe nakierowane są na prowadzenie działalności pożytku publicznego. Ustawa ta określa również tryb, zasady i formy zlecenia realizacji zadań publicznych przez administrację publiczną podmiotom trzeciego sektora oraz uzyskiwanie przez te organizacje statusu organizacji pożytku publicznego. Wzmiankowana Ustawa nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek opracowywania corocznych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi (NGO). W pierwszych latach obowiązywania przepisów wzmiankowanej Ustawy jednostki samorządu terytorialnego przygotowywały dosyć lakoniczne programy współpracy, bez angażowania w ich opracowanie organizacji pozarządowych. Jednakże wymierne rezultaty współdziałania samorządu z NGO zachęciły samorządowców do poważnego i rzetelnego potraktowania zagadnienia współpracy w wymiarze operacyjnym i strategicznym. Obok corocznych programów zaczęły powstawać programy wieloletniej współpracy, w przygotowanie których angażowały obie strony. W 2006 roku opracowany został „Program współdziałania Województwa Śląskiego z organizacjami pozarządowymi na lata 2007-2015”¹⁴.

Kolejnym aktem prawnym regulującym zasady współpracy w obszarach polityki społecznej jednostek publicznych, przede wszystkim samorządu terytorialnego, z trzecim sektorem jest Ustawa o pomocy społecznej z 12 marca 2004 roku.¹⁵

Dokonujący się od 1989 roku proces transformacji systemowej w początkowym okresie wyzwolił wyjątkową aktywność obywatelską, która niestety po okresie pierwszej euforii znacząco wyhamowała. Po latach doktrynalnego i praktycznego obywatelskiego nieposłuszeństwa wobec scentralizowanego państwa okazało się, że brakuje wzorców współdziałania dla podmiotów pochodzących z różnych sektorów. Uwidocznili się również brak wykształconych więzi obywatelskich we wspólnotach lokalnych. W czasach realnego socjalizmu podmiotem kreującym więzi społeczne w wielu przypadkach był zakład pracy. Dbał on o zaspokajanie potrzeb egzystencjalnych, wychowawczych, kulturalnych, nierzadko edukacyjnych. Outsourcing rozbudowanej działalności socjalnej w zakładach pracy spowodował zerwanie więzi społecznych, które nie potrafiły odbudować się w środowisku lokalnym. Obywatele stali się de facto pasywnymi widzami, których aktywność ograniczona została do udziału w wyborach, między którymi stali się lepiej lub gorzej obsługiwani przez

¹³ DzU Nr 96, poz. 873.

¹⁴ Pełny tekst Programu dostępny: www.silesia-region.pl

¹⁵ DzU Nr 64, poz. 593.

służby cywilne.¹⁶ W sprawach, w których nie radzili sobie sami lub przy pomocy rodziny, oczekiwali wsparcia ze strony państwa. Ugruntowywanie się postaw roszczeniowych stało w wyraźnej sprzeczności do rodzącej się koncepcji promowania aktywnej polityki społecznej, w ramach której państwowe gwarancje bezpieczeństwa socjalnego zastąpić miały gwarancje partycypacji w życiu społecznym i ekonomicznym, zgodnie z zasadą subsydiarności.¹⁷

Aktywna polityka społeczna stanowi zaprzeczenie polityki pasywnej, która koncentruje się na gwarantowaniu bezpieczeństwa socjalnego przez system rozbudowanych świadczeń pieniężnych i rzeczowych oraz usług socjalnych. Aktywizacja beneficjentów stanowi podstawowy cel do zrealizowania w koncepcji aktywnej polityki społecznej.¹⁸ Istotna rola we wdrażaniu nowego modelu polityki społecznej, zmierzającego do zagwarantowania spójności społecznej, przypadła jednostkom samorządu terytorialnego. Zgodnie z zasadą subsydiarności samorząd został obciążony obowiązkiem rozwiązywania większości problemów społecznych wspólnot lokalnych. Naturalnym partnerem w działaniach nakierowanych na realizację celów integracji i spójności społecznej dla samorządów stał się trzeci sektor, sektor organizacji pozarządowych.

W początkowym okresie, który przypadł na lata 90. XX w., władze samorządowe nie koncentrowały się szczególnie do pobudzania obywatelskiej aktywności. Z kolei licznie powstające wówczas organizacje pozarządowe w większości miały bardzo ograniczony zasięg oddziaływania, ogniskując swoją uwagę i działania na grupach powiązanych wspólnym problemem, bądź na niewielkich społecznościach lokalnych. Dopiero obowiązek współpracy nałożony Ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie diametralnie zmienił tę sytuację.

Do korzystnych zmian na polu aktywizacji trzeciego sektora oraz wzrostu jego znaczenia w realizacji zleconych zadań doszło również dzięki akcesji Polski do Unii Europejskiej. Możliwość wykorzystania unijnych środków finansowych znacząco przyczyniła się do rozbudowy i aktywizacji sektora obywatelskiego.

W Polsce zarejestrowanych obecnie jest ponad 55 tysięcy stowarzyszeń i 8200 fundacji¹⁹. Sektor obywatelski jest jednak pod względem podmiotowym znacznie liczniejszy, ponieważ zasilają go swoją aktywnością stowarzyszenia nieformalne, organizacje społeczne, ochotnicze straże pożarne i inne. Najbardziej rozbudowany jest trzeci sektor w województwie mazowieckim, gdzie na 10 tys. mieszkańców przypada statystycznie 19 organizacji. Dla porównania w województwie świętokrzyskim przypada ich jedynie 11, a w województwie

---

¹⁶ Kochanowicz L.: Wspólnota i emancypacje. Spór o społeczeństwo postkonwencjonalne. Wyd. Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP, Wrocław 2005, s. 129.

¹⁷ Rymśa M.: Aktywna polityka społeczna w teorii i praktyce, [w:] Kaźmierczak T., Rymśa M. (red.): W stronę aktywnej polityki społecznej. Wyd. Fundacja Instytut Spraw Publicznych. Warszawa 2003, s. 19.

¹⁸ Tamże, s. 30.

¹⁹ Gumkowska M., Herbst J.: Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania 2006, s. 5-6.

opolskim 12 na 10 tys. mieszkańców. Na tle tych danych województwo śląskie wypada poniżej średniej krajowej i z 13 organizacjami plasuje się w rankingu, razem z województwami kujawsko-pomorskim i lubelskim, na dalekiej trzeciej od końca pozycji.

Liczba organizacji pozarządowych pozostaje od kilku lat stabilna. Ilość nowo powstających jest porównywalna z liczbą organizacji, które zaprzestają działalności.

Zasięg oddziaływania zdecydowanej większości organizacji ogranicza się do obszaru gminy lub powiatu. Tylko co trzecia organizacja jest zrzeszona w branżowych, regionalnych lub ogólnokrajowych federacjach lub porozumieniach. Podstawowym polem aktywności dla 40% organizacji jest sport, turystyka, rekreacja. Nieco ponad 10% działa w obszarze edukacji i wychowania, niespełna 10% zajmuje się usługami socjalnymi i pomocą społeczną.²⁰

Trzeci sektor jest również znaczącym pracodawcą, zatrudniającym obecnie ponad 120 tysięcy osób, co w przeliczeniu na pełne etaty stanowi ekwiwalent 65 tysięcy miejsc pracy. Dla około 80 tysięcy osób organizacje pozarządowe są głównym miejscem zatrudnienia. Jednakże tylko 26% organizacji zatrudnia płatny personel. Tylko 40% organizacji korzysta w swojej działalności z pracy wolontariuszy. Znacząco szersza jest baza członkowska podmiotów trzeciego sektora. Liczbę członków NGO szacuje się na ponad 7,5 miliona osób. Składki członkowskie stanowią zarazem główne źródło dochodu niemal 60% organizacji. Ze źródeł samorządowych finansowania działalności korzysta ponad 43%, z rządowych niespełna 20%. Darowizny od osób fizycznych i instytucji oscylują w granicach 35%. Zaledwie 9% organizacji w ostatnich dwóch latach aplikowało o środki unijne. Tak niski odsetek wynika głównie z braku wiedzy na temat unijnych programów wsparcia dla trzeciego sektora i niedostatecznych kompetencji w przygotowaniu wniosku o dofinansowanie. Pozytywną wymowę w omawianym aspekcie ma fakt, że 53% podmiotów zadeklarowało chęć ubiegania się o fundusze UE w przyszłości.

Europejski Fundusz Społeczny (EFS)²¹ dysponuje środkami przeznaczonymi na wspieranie osób pracujących. Środki te będą wydatkowane na podnoszenie czy zmianę ich kwalifikacji, wspieranie struktur zatrudnienia, pomaganie osobom dyskryminowanym na rynku pracy. Dla zapewnienia równego dostępu do wsparcia finansowego wszystkim regionom, w lutym 2005 roku powstała w Polsce Sieć 49 Regionalnych Ośrodków Europejskiego Funduszu Społecznego (ROEFS). Sieć ta jest nadzorowana przez Krajowy Ośrodek EFS, działający przy Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości. Zadaniem ROEFS jest merytoryczne wspieranie projektodawców przez oferowane doradztwo, szkolenia, animowanie partnerstwa lokalnego na rzecz rozwoju zasobów ludzkich w regionie. W Katowicach ROEFS prowadzony jest przez Stowarzyszenie Wspierania Organizacji

---

²⁰ Tamże, s. 21.

²¹ www.efs.gov.pl

Pozarządowych „MOST”²², które jest niezależną organizacją pozarządową, wspierającą inicjatywy obywatelskie i liderów społecznych, po to by mogli oni korzystnie wpływać na środowisko lokalne.

W zakresie tworzenia, wspierania i profesjonalizacji podmiotów trzeciego sektora powstał, finansowany z EFS, Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL, który jest platformą umożliwiającą poszukiwanie i uczenie się nowych sposobów osiągnięcia celów polityki Europejskiej Strategii Zatrudnienia i Procesu Integracji Społecznej.²³ EQUAL jest instrumentem służącym wypracowaniu nowych sposobów zwalczania dyskryminacji i nierówności na rynku pracy, skierowany jest do tych środowisk, które mają problemy z integracją, pomagając im w podejmowaniu aktywności w ramach gospodarki społecznej. Przez PIW EQUAL realizowany jest projekt „Partnerstwo na rzecz Profesjonalizacji Trzeciego Sektora”, którego celem jest wsparcie organizacji pozarządowych w najbardziej problemowych obszarach – zwłaszcza związanych z brakiem profesjonalnej kadry, która mogłaby aplikować o środki pochodzące z dostępnych źródeł, współpracować z różnymi partnerami, wytyczać cele dla swoich organizacji. Program szkoleń obejmuje menedżerów, pracowników, członków i wolontariuszy NGO.

Kolejną inicjatywą realizowaną w ramach EQUAL jest tworzenie Inkubatorów Organizacji Pozarządowych (IOP), których działalność skierowana jest przede wszystkim do nowo powstających organizacji, do grup inicjatywnych prowadzących prospołeczną działalność oraz do już funkcjonujących małych i średnich organizacji, słabych infrastrukturalnie. IOP oferują organizacjom pozarządowym zaplecze lokalowe, w których otrzymują one wsparcie merytoryczne i techniczne. Inkubatory mają również za zadanie promowanie informacji o programach szkoleń w ramach PIW EQUAL, rekrutowanie uczestników, rozpoznawanie potrzeb szkoleniowych. Współpraca IOP z zainteresowanymi podmiotami rozpoczyna się od podpisania stosownych dokumentów, przeprowadzenia analizy SWOT oraz wytyczenia indywidualnej ścieżki rozwoju. Organizacją Inkubatora w Katowicach zajęło się Śląskie Forum Organizacji Socjalnych KaFOS.²⁴

Kolejnym projektem realizowanym w ramach PIW EQUAL jest „Wirtualny Inkubator Gospodarki Społecznej-model funkcjonowania w sieci współpracy (WISP)”, który skierowany jest do osób marginalizowanych na rynku pracy. Działający przy Stowarzyszeniu Współpracy Regionalnej²⁵ WISP specjalizuje się w szkoleniach i wdrożeniach działalności, między innymi w zakresie usług opiekuńczych. Prowadzi także badania marketingowe oraz poszukuje partnerów do współpracy.

---

²² www.katowice.roEFS.pl

²³ Broszura: Modelowe rozwiązania w zakresie tworzenia, wspierania i profesjonalizacji III sektora., Gospodarka społeczna – równe szanse na rynku pracy, Katowice 2007, s. 4.

²⁴ www.kafos.free.ngo.pl

²⁵ www.swr.pl

Organizacje trzeciego sektora – mimo ich wewnętrznej dywersyfikacji i znacznej atomizacji – dzięki dynamice działania, zaangażowaniu członków i kadry zarządzającej stają się bez wątpienia istotnym podmiotem kształtującym kondycję społeczeństwa obywatelskiego, wpływając tym samym na jego spójność i poziom kapitału społecznego. Współpraca międzysektorowa daje organizacjom pozarządowym realne szanse rozwoju zarówno liczebnego, jak i merytorycznego.

Kluczowe znaczenie – poza jakością realizowanych projektów, wielkością budżetu i kompetencjami zasobów ludzkich – dla sukcesu tych organizacji, postępu w budowie odpowiedzialnego i zaangażowanego społeczeństwa obywatelskiego ma zdolność do diagnozy problemów społecznych, ich artykulacji i agregacji zarazem, opartych na szerokiej partycypacji i poczuciu odpowiedzialności.

Bibliografia

1. Szacki J. (red.): Ani książę, ani kupiec: Obywatel. Idea społeczeństwa obywatelskiego w myśli współczesnej. Kraków-Warszawa 1997.
2. Piątek K., Karwacki A. (red.): Aktywna polityka społeczna z perspektywy Europy socjalnej. Wydawnictwo edukacyjne AKAPIT, Toruń 2007.
3. Czapiński J., Panek T. (red.): Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie, Warszawa 2006.
4. Gumkowska M., Herbst J.: Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania 2006.
5. Frąckiewicz L., Rączaszek A. (red.): Kapitał społeczny. Wyd. Akademii Ekonomicznej, Katowice 2004.
6. Kochanowicz L.: Wspólnota i emancypacje. Spór o społeczeństwo postkonwencjonalne. Wyd. Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP, Wrocław 2005.
7. Modelowe rozwiązania w zakresie tworzenia, wspierania i profesjonalizacji III sektora. Gospodarka społeczna – równe szanse na rynku pracy, Katowice 2007.
8. „Program współdziałania Województwa Śląskiego z organizacjami pozarządowymi na lata 2007-2015”
9. Putnam R.D.: Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech. Znak Kraków, Fundacja im. S. Batorego, Warszawa 1995.
10. „SEDNO-Most” 2004-2007.
11. Stachowicz J.: Zarządzanie kapitałem intelektualnym w regionalnych sieciach proinnowacyjnych. Raport merytoryczny. Nr 2HO2D. PAN, Warszawa 2006.

12. Kaźmierczak T., Rymsza M. (red.): W stronę aktywnej polityki społecznej. Wyd. Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003.
13. Bojar E. (red.): Zarządzanie Rozwojem Lokalnym i Regionalnym w Aspekcie Integracji Europejskiej. TNOiK, Lublin 2005.
14. Zrewidowana Strategia Spójności Społecznej 2004, Europejski Komitet Spójności Społecznej (CDCS).
15. Ustawy o działalności pożytku publ. i o wolontariacie z 23 kwietnia 2003 roku – DzU Nr 96, poz. 873.
16. Ustaw o pomocy społecznej z 12 marca 2004 roku, DzU Nr 64, poz. 593.
17. www.coe.org.pl
18. www.diagnoza.com
19. www.efs.gov.pl
20. www.kafos.free.ngo.pl
21. www.most.org.pl
22. www.batory.org.pl
23. www.karowice.roEFS.pl
24. www.klon.org.pl
25. www.portal.ngo.pl
26. www.swr.pl
27. www.trzecisektor.pl
28. www.wrzos.org.pl
29. www.silesia-region.pl

Recenzenci:

Prof. dr hab. Małgorzata BEDNARCZYK

Prof. dr hab. inż. Włodzimierz SITKO